

Д. П. Доманчук,* С. Д. Лучик,** А. Д. Чикуркова***

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВИХ ПРОБЛЕМ НА АГРАРНОМУ РИНКУ

Відомо, що функціонування будь-якої галузі народного господарства, в тому числі сільськогосподарського виробництва визначається позитивним фінансовим результатом. Однак за останні роки в Україні підприємства в 17 регіонах із 25 закінчили свою діяльність з від'ємним сальдо, а такі галуззі як транспорт, готелі, ресторани — на протязі десяти років. А в сільськогосподарській галузі починаючи з 1995 року, в переважній кількості підприємств фінансування здійснювалось виключно за рахунок залучених в оборот неринковими методами фінансових ресурсів.

Теоретичною і методичною основою дослідження є діалектичний метод пізнання та системний підхід аналізу, а також методики розрахунку фінансових результатів у багатьох наукових працях вчених-економістів. Серед них можна назвати таких, як: М. Я. Дем'яненко, Д. С. Коваленко, Ю. В. Лукіна, А. В. Іваніщева, Я. В. Комаринський, П. Т. Саблук, І. Г. Яремчук та інших¹.

Аналіз господарської діяльності в Україні свідчить про різке скорочення сільськогосподарського виробництва. Валова продукція сільського господарства у 2005 році становила 63,3 % від 1990 року, а по сільськогосподарських підприємствах тільки 35,5 %. Це свідчить про те, що велике товарне виробництво в сільському господарстві практично ліквідовано. Про розвиток виробництва продукції сільського господарства за 15 років в Україні свідчать дані табл. 1.

Дослідження свідчать, що різкий спад виробництва валового продукту є результатом прорахунків в реформуванні сільськогосподарського виробництва, а також процесу кредитування, податкових відносин, фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників, страхування та інших чинників.

Створення таких проблем не дозволило ефективно розвивати сільське господарство і сформувати нормальне ринкове середовище для товаровиробників сільськогосподарської продукції в країні. Поряд з цим в Україні при здійсненні реформ в аграрному секторі більшість закономірних фінансових положень не враховувались, що привело до того, що суб'єкти господарювання не могли створити нормальні кредитні ресурси на кредитному ринку за ринковою ціною. На кредитному ринку стосовно аграрного сектора створилася кризова ситуація, яка мала негативні наслідки для сільського господарства в цілому. Про динаміку процентних ставок за кредитами комерційних банків та рівня рентабельності сільськогосподарських підприємств можна судити із даних рис. 1.

© Доманчук Д. П., Лучик С. Д., Чикуркова А. Д., 2007

* завідувач кафедри організації виробництва і бізнесу Подільського державного аграрно-технічного університету (Кам'янець-Подільський), доктор економічних наук, професор, академік Міжнародної академії аграрної освіти

** доцент кафедри інформаційних технологій Подільського державного аграрно-технічного університету (Кам'янець-Подільський), кандидат економічних наук

*** доцент кафедри організації виробництва і бізнесу Подільського державного аграрно-технічного університету (Кам'янець-Подільський), кандидат економічних наук

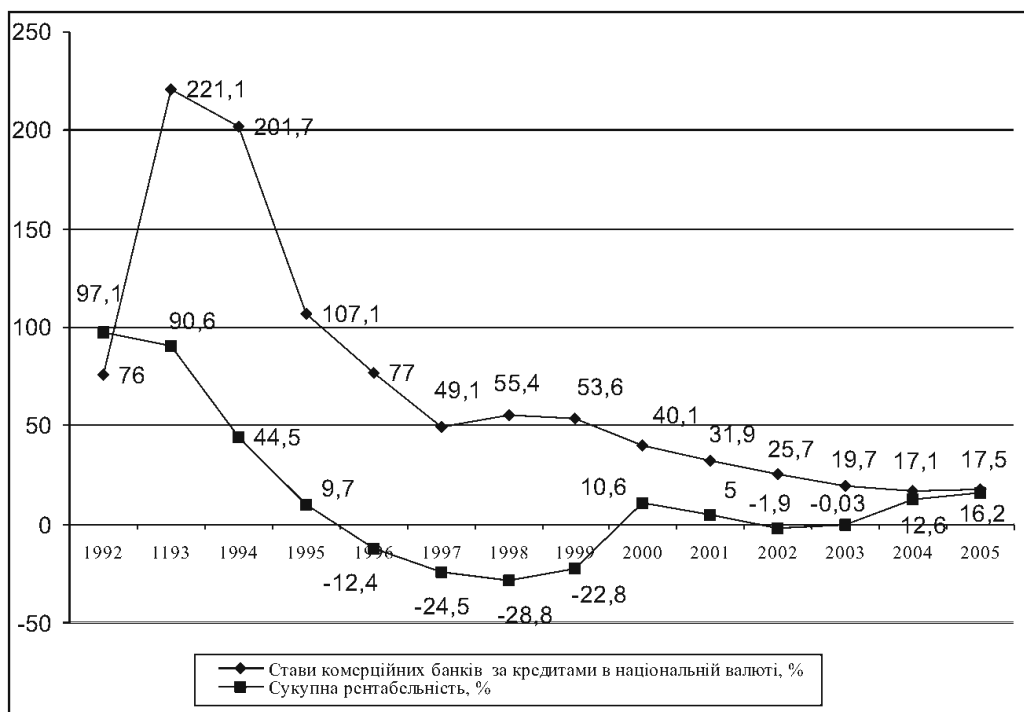
¹ Комаринський Я., Яремчук І. Фінансово-інвестиційний аналіз. — К.: 1996. — 298 с.; Дем'яненко М. Я. Фінансові проблеми формування та розвитку аграрного ринку. — К., 2007. — 63 с.; Статистичний щорічник України за 2005 рік. — К., 2005 — 809 с.; Лукіна Ю. В. Формування та реалізація стратегії управління фінансами підприємства // Фінанси України. — 2006 — № 3. — С. 113-119; Іваніщева А. В. Розробка фінансової стратегії підприємства // Економіка, фінанси, право. — 2005. — № 10 — С. 14-20.

Таблиця 1.

**Обсяги валової продукції сільського господарства України
(у порівняльних цінах до 2000 року у млн. грн.)**

Роки	Валова продукція, всього	У % до 1990 р.	У тому числі			
			сільськогосподарських підприємств	% до 1990 р.	господарства населення	% до 1990 р.
1990	104460	100,0	78681	100,0	28779	100,0
1995	67817	64,9	37364	49,4	30453	105,8
2000	55690	53,3	21151	27,9	34539	120,0
2001	61398	58,8	25352	33,5	36046	125,0
2002	62106	59,5	24940	33,0	37166	129,1
2003	55267	52,9	18783	24,8	36484	126,8
2004	66267	63,4	26327	34,8	39854	138,5
2005	66102	63,3	26883	35,5	39213	136,3

Рис. 1. Динаміка процентних ставок за кредитами комерційних банків та рівня рентабельності сільськогосподарських підприємств

Дані рис. 1 свідчать, що більшість сільськогосподарських підприємств перестали задовольнятися кредитами з 1992 року. Саме надходження кредитів щорічно скорочувалось, а починаючи з 1998 року практично припинилось. При цьому такий показник як відношення залучених сільськогосподарськими підприємствами кредитів до виробничих витрат у 1998 році знизився до 1,6 % при нормативному 50-60 %. Все це привело до того, що у розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь кредити становили тільки 10 грн. А це означає, що в цей період на кредитному ринку стосовно аграрного сектора створилася кризова ситуація. Разом з цим дослідження свідчать, що пріоритетним у фінансовій проблемі для сільськогосподарських товариств є кредитування.

Про динаміку кредитування виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств України за 1998-2005 рр. свідчать дані табл. 2.

Таблиця 2.

Кредитування виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств

Показники	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Одержано короткострокових кредитів, всього, млн. грн.	325	390	1830	4280	5290	5700	5800	3469
в тому числі пільгових, %	-	-	43,0	50,0	39,2	54,0	47,2	77,5
Одержано кредитів у розрахунку на 1 га посівної площі, грн.	13	16	82	193	250	311	317	183
Прокредитовано витрат рослинництва (без амортизації), %	1,9	2,4	11,5	24,3	30,0	34,0	29,6	25,0
Процентні ставки за кредити, %	-	-	54	33	26	21	18	17
Залучено пільгових кредитів на 1 грн. компенсації, грн.	-	-	16	21	18	15	25	19

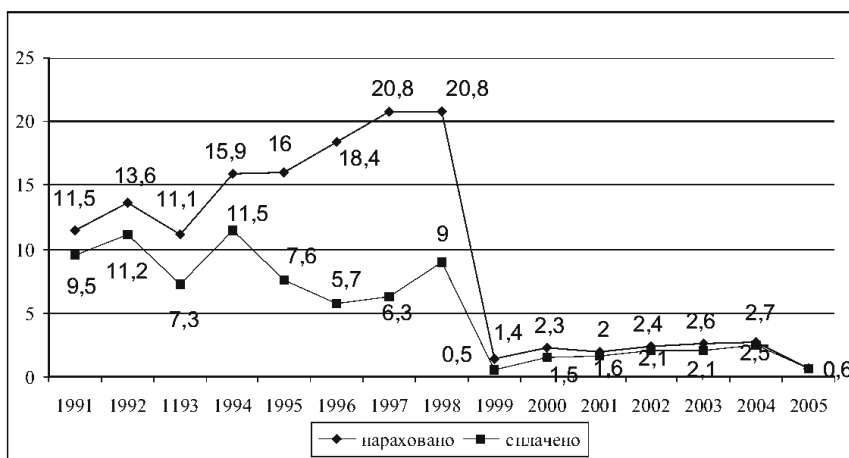

Рис. 2. Динаміка податкового навантаження та сплата податків сільськогосподарськими підприємствами

Дані табл. 2 показують, що на кредитному ринку в результаті дій програми фінансування по здешевленню кредитів суттєво покращилась динаміка кредитних надходжень в аграрний сектор. Так, у 2005 році, порівняно з 1999 роком розмір кредитних вкладень зріс у 9 разів, стабілізувався відносний рівень пільгових кредитів, достатньо ефективно почалось використання бюджетних коштів, що безумовно дозволило забезпечити агропромислове виробництво кредитними ресурсами.

Надійне кредитне забезпечення сільськогосподарських товаровиробників залежить від адаптації оподаткування до умов аграрного виробництва. А це означає, що потрібно вибрати саму систему оподаткування, яка б максимальною мірою врахувала специфіку агропромислового виробництва. При цьому вона обов'язково повинна бути складовою загальнодержавної системи оподаткування і відповідати її принципам. Про динаміку податкового навантаження в Україні та оплати податків сільськогосподарського виробництва свідчать дані за 1991-2005 рр. наведені на рис. 2.

Таблиця 3.

Участь страхових компаній у страхуванні сільськогосподарських культур за державною підтримкою по регіонах

№п/п	Область	Кількість страхових компаній, які укладали договори в 2005 р.	Кількість страхових компаній, які укладали договори в 2006 р.	Динаміка участі страхових компаній в страхуванні
1	Сумська	10	11	+1
2	Луганська	10	10	0
3	Одеська	9	10	+1
4	Кіровоградська	3	9	+6
5	Херсонська	4	7	+3
6	Київська	5	6	+1
7	Тернопільська	8	6	-2
8	Хмельницька	3	6	+3
9	Черкаська	3	6	+3
10	Вінницька	4	5	+1
11	Дніпропетровська	4	5	+1
12	Донецька	2	5	+3
13	Запорізька	4	5	+1
14	Миколаївська	3	5	+2
15	Полтавська	7	5	-2
16	Рівненська	3	5	+2
17	Волинська	3	3	0
18	Житомирська	1	3	+2
19	Івано-Франківська	1	3	+2
20	Львівська	3	3	0
21	Харківська	2	3	+1
22	Чернівецька	1	2	+1
23	Чернігівська	2	2	0
24	АР Крим	н/д	н/д	н/д
25	Закарпатська	н/д	н/д	н/д

Дані рис. 2 показують, що у 1992 році питома вага прямих податків у виручці від реалізації у сільськогосподарських підприємствах становила 13,6 %, а у 1995 році — 16 %, то у 1998 році цей показник зріс до 20,8 %. Однак подальший зріст прямих податків погіршив фінансовий стан суб'єктів господарювання і в цілому привів до зниження дисципліни оплати податків. Важливим елементом системи фінансово-кредитного забезпечення сільськогосподарського товаровиробника, безумовно, є страховий його захист.

Аналіз свідчить, що в Україні сьогодні страховий ринок в аграрній сфері є найменше розвинутий і перш за все за рахунок малорозвиненості страхового бізнесу. Так, із діючих 426 страхових компаній взяли участь у страхуванні в сільському господарстві тільки 37. У середньому одна страхова компанія застрахувала у 2006 році тільки 33 господарства. Має місце нерівномірність розподілу страхових компаній за регіонами, про що свідчать дані табл. 3.

Отже, на фінансово-кредитному ринку стосовно аграрного сектора сьогодні створилась негативна ситуація, яка привела до неефективного розвитку сільського господарства. Вирішенням цієї проблеми є чітке виконання постанови Кабінету Міністрів України “Про додаткові заходи щодо кредитування комплексу сільськогосподарських робіт” від 25 лютого 2000 року.

